

1890-06-28

AFSENDER

Emil Hannover

MODTAGER

Johan Rohde

FAKTA

Dokumenttype:

Brev

Sprog:

Dansk

Dateringsbegrundelse:

Poststempel

Afsendersted:

Morschach

Omtalte personer:

Arnold Böcklin

Anselm Feuerbach

Konrad Fiedler

Max Klinger

Julius Lange

Karl Madsen

Hans von Marées

Arkivplacering:

Den Hirschsprungeske Samling

DOKUMENTINDHOLD

Hannovers befinder sig i Schweiz, hvor vejret er dårligt, og de keder sig. De regner med at være hjemme igen indenfor et par uger. Hannover misbilliger Lange og Madsens reaktion på Rohdes artikel om Charlottenborgudstillingen. Han har stadig sympati og respekt for Lange, men Madsen står ham efterhånden fjern. Hannover er spændt på at se Langes reaktion i kølvandet på en række afhandlinger, han planlægger at publicere (om Anselm Feuerbach, Hans von Marée, Arnold Böcklin og Max Klinger) - alle tre kunstnere som Hannover ikke regner med vil falde i Langes smag. Hannover har under et besøg hos Konrad Fiedler i München set værker af Feuerbach og blev ved samme lejlighed opmærksom på et stort antal værker af Hans von Marées. Igen i Napoli stødte han på en udsmykning af Marées, og blev her bestyrket i sin lyst til at skrive om ham. Fiedler har forsøgt at udbrede kendskabet til Marées, men hans bestræbelser er ikke blevet mødt med interesse. Feuerbach var ifølge Hannover udsat for stor kritik i sin samtid, men var den af sin generations malere, der bedst har forstået og videreført den italienske kunsts storhed. Hannover lykønsker Rohde med den kritik, han selv har været genstand for derhjemme - det er tegn på, at Rohde er på rette vej.

TRANSSKRIFTION

Hotel Frohnalp. Morschach pr. Brunnen,
via Luzern

Schweiz

Kjære gode Ven,

Jeg blev saa rørt over midt i
et Anfald af Kjedsomhed at modtage
Deres Brev, at jeg strax skriver til Dem
igjen. Forresten er det ogsaa lidt for
at slaa Tiden ihjel. Døgnet igjennem
har det regnet; man bærer næsten
her Skyerne paa Hovedet. Vi boer
... paa et stort Hotel, næsten ene,
uden Bøger til at læse i og uden
Arbejde. Vi venter kun paa et
Creditiv for at komme herfra, thi
her er aldeles ikke godt for min
Kone, og jeg selv bliver syg, naar
jeg ikke har noget at bestille. Om
14 Dage tænker jeg, vi er hjemme

igjen.

[2]

Jeg synes aldeles ikke om, at Lange og Madsen har skældt Dem ud for Deres Afhandling. Jeg er kommen saa langt bort fra den sidste, at jeg aldeles ikke mere formaaer paa den store Afstand at følge hans Udvikling, som forresten heller ikke mere interesserer mig synderlig. Derimod gjør det mig altid ondt at høre, naar Lange har været dum eller i daarligt Humør. Og han kan være baade det ene og det andet, ligesaa vel som han kan være prægtig og rar og ... dobbelt Gange saa klog, som vi andre. Nu skal De se et Styr, der

[3]

bliver med Lange, naar jeg med det første faaer skrevet nogle Afhandlinger om nogle Kunstnere, hvis Kurs ikke er stor hos Lange, – af den Grund først og fremmest, at han ikke kjender noget til dem. Det er Böcklin, Feuerbach og Marées. Den sidste kjender De formodentlig ikke noget til; jeg selv kjendte end ikke hans Navn, før jeg i Februar Maaned kom til München. Det var en ung Kunstner, som aldrig udstillede, som levede paa Kant med alt og alle, stolt og energisk uden Grænser, fornem til det Yderste i sine Bestræbelser, svag af Helbred,

[4]

ude af Stand til nogensinde at gjøre noget helt færdigt. Han

døde ganske ung. For at se nogle
Billeder af Feuerbach kom jeg en
Dag i München op til en rig
Privatmand i München, en
Dr. Fiedler. Da jeg havde set
dine Billeder og vilde til at
gaa, saa jeg tilfældig igjennem
en aaben Dør et Billed hænge
i et andet Værelse, – et Billed
af nogle nøgne Figurer paa
en mørkegrøn Baggrund, saa
slaaende stort i Opfattelsen,
at jeg øjeblikkelig bad om at
se det nærmere. Ejeren fortalte
mig saa, at det var af en
Kunstner, hvis Navn jeg

[5]

formodentlig aldrig havde hørt.
Marées hed han, og Fiedler havde
i en anden Etage en hel stor
Sal bedækket fra øverst til nederst
med hans Billeder. Jeg blev der nogle
Timer. Jeg har aldrig i mine Dage
set noget, der paa en Gang var
saa mislykket, saa ufærdigt,
saa slet stundom, og dog paa
samme Tid saa stort og genialt.
Jeg omgikkedes med Planen om
at skrive derom, men opgav
den atter, til jeg i Neapel
saa en Bibliothekssal,¹ som
Marées havde dekoreret med
Fresker. De havde alle Münchener-
Billedernes Fortrin og næsten
ingen af deres Fejl. Jeg gjenoptog
saa Planen om at skrive om
Marées og indlemme en Studie
over ham i en samling Afhandlinger,

[6]

jeg haaber at komme til at

udgive samlede til Vinter. Jeg medbringer til Kjøbenhavn en Samling Facsimiler efter Marées Billeder hos Fiedler, som denne har ladet t gjøre paa egen Bekostning for at gjøre Marées' Navn bekjendt i videre Kredse. Han har sendt Værket som Gave til de fleste tyske Kunstakademier og fra de fleste faaet det tilbage igjen enten med nogle Skældsord eller uden anden Motivering end den, som laa i selve Tilbagesendelsen. De, som har faaet Deres Øren fint uddannet for slige Hændelser vil allerede deraf kunne forstaa

[7]

at Navnet Marées er af dem, der er værd at huske.

Jeg véd ikke, om De kjender mit andet Æmnes, Feuerbachs Kunst og Skæbne. Ham ærgrede Idioterne ihjel; det var i Wien. Og dog er han den af alle moderne Malere, hvis Stræben har været mest i Slægt med alt det Ophøjede og Store, som Idioterne pligt-skyldigst beundrer med deres Bædiker i Haanden, naar de færdes i Italiens Samlinger. Ingen har i vore Dage næret saa høje Forestillinger om Menneskikkelsens Skjønhed, som netop Feuerbach. Pint af Fattigdom og krænket af den infameste "Kritik" har han efterladt sig en Slags

[8]

Dagbog, som lyner af Hovmod og Foragt samtidig med at den strømmer

over af de bitreste Klager. I sin Slags et af de smukkeste og personligste Skrifter, jeg kjender.

Endelig er der Böcklin, om hvem Lange en Gang naadig skrev til mig: "Jeg indrømmer, at Böcklin i landskabelig Henseende har ydet noget godt". Ogsaa Klinger skal med i min Samling Afhandlinger. Troer De saa ikke nok, at Lange bliver vred, vred for Alvor? –

Jeg lykønsker Dem til de smagfulde Prædikater, man har givet Dem, thi det synes jo, at man kan kjende den rette Vej til Hæder derpaa, at der i Grøften ligger Folk, som raaber Skældsord efter En.

Nu ringer Klokken til Aftensmad.

Det er den ene af en Morschach-

[9]

Dags Begivenheder. Den anden er, naar Klokken ringer til Middagsmad.. Ellers er her lydløst stille, – med Undtagelse af Regnen, som falder ustanselig og laver smaa Vandfald paa Bjærget udenfor vort Vindue.

Men nu maa jeg slutte. God Lykke med Billederne og hjærtelige Hilsener fra min Kone og Deres hengivne

Emil Hannover

De maa for resten helst ikke tale om mine Arbejdsplaner.

28.VI.90.

**KILDER TIL
DANSK
KUNSTHISTORIE**

NY CARLSBERGFONDET

¹ Hannover taler her om Hans von Marées udsmykninger af bibliotekssalen i Stazione zoologica Anton Dorhn i Napoli.

Hotel Frohnalp, Morschach pr. Brünnen /
via Luzern

Kjære gode Ven,

Schwyz

15

Jeg blev saa rørt over mitt i
et Anfald af Kjælsomhed at modtage
Deres Brev, at jeg strax skrev til Dem
igjen. Forresten er det ogsaa lidt for
at lade Tiden ihjel. Døjul jeg
har det meget; man boer næsten
her i Skyerne paa Hovedet. Vi bou
ikke paa et stort Hotel, næsten en,
uden Bøger til at lase i og uden
arbejde. Vi venter kiem paa et
Creditiv for at kunne herje, thi
her er aldeles ikke godt for min
Kone, og jeg selv bliver syg, naar
jeg ikke har noget at bestille. Om
14 Dage tænker jeg, vi er hjemme
igjen.

Jeg synes aldeles ikke om, at
Lange og Madson har skælt
Dem ind for Deres Afhandling.
Hvis man saa langt bort
fra den sidste, at jeg aldeles ikke
mere formaaer paa den store
Afstand at følge hans Udvikling,
som foresten heller ikke mere
interessere mig synderlig. Derind
gjør det mig altid ondt at høre
naar Lange har været dinn
eller i daarlige Himmer. Og han
kan være både det ene og det
andet, ligesaa vel som han kan
være prægtig og rar og ^{dekket} ~~dekket~~
~~ganske~~ saa klog, som vi andre.
Nu skal De se at styre, der

bliver med Lange, naar jeg med
det første faar skrevet nogle Af-
handlinger om nogle Künstere,
hvis Kurs ikke er stor hos Lange,
— af den Grund først og fremmest,
at han ikke kjender noget til dem.
Det er Röcklin, Feinbach og
maris. Den sidste kjender de
formodentlig ikke noget til; jeg
selv kjender end ikke hans Navn,
for jeg i Februar maaned kom
til München. Det var en ung
Künstler, som aldrig indstillede,
som levede paa Kant med alt
og alle, stolt og energisk inden
Grænser, fornem til det yderste
i sine Bestræbelser, svag af Helbred,

4

ude af Stand til nyensinde
at gøre noget helt fordygt. Man
døde ganske ung. For at se nogle
Billeder af Keiserbader kom jeg en
Dag ~~op~~ op til en vis
Privatmand i München, en
Dr. Fischer. Da jeg havde set
dine Billeder og vilde til at
gaa, saa jeg tilfældig igjennem
en anden Dør et Billed hængt
i et andet Værelse, - et Billede
af nogle nøgne Figureer paa
en mørkgrøn Baggrund, saa
slænde stort i Opfattelsen,
at jeg øjeblikkelig bad om at
se det nærmere. Ligeledes fortalte
mig saa, at det var af en
Kunstner, hvis Navn jeg

5
formodentlig aldrig havde hørt.
maries hed han, og Lilledu havde
i en anden Etage en hel stue
fuld besatket fra oven til nedent
med hans Billeder. Jy blev der nogle
Timer. Jy har aldrig i mine Dage
set noget, der paa en Gang var
saa mislykket, saa ufærdigt,
saa slet stumbar, og dog paa
samme Tid saa stort og genialt.
Jy omgikkes med Planen om
at skrive derom, men opgav
den atter, til Jy i Neapel
saa en Bibliotheksal, som
maries havde dekoreret med
Fresker. De havde alle Munchens
Billedernes Fortrin og næsten
ingen af dens Fejl. Jy gjemte
saa Planen om at skrive om
maries og indlemte en Studie
over ham i en samling Afskrifts

By haaber at komme til at
indgive samlet til Vinter. In
medbringte til Kjøbenhavn en
Santling Facsimiler efter Marius
Billeder hos Tiedler, som denne
har ladet sig gjøre paa egen Be-
kostning for at gjøre Marius
navn bekjendt i videre Kreds.
Man har sendt Varket som gave
til de fleste tyske Kunstakade-
mier og for de fleste faaet
det tilbage igjen enten med
noget Skælsord eller uden
anden Motivering end den,
som laa i selve Tilbagesendelsen.
De, som har faaet Deres Preen
fint indtaant for slyge Hændelse,
vil allerede deraf kunne forstaa

at Navnet Maries er af dem,⁷
der er værdt at huse.
Jeg ved ikke, om De kjender mit
andet Album, Feürbachs Kunst
og Skøbn. Han arbejdede i Sioterne
ihjel; det var i Wien. Og dog er
han den af alle moderne Malere,
hvis Skøbn har været mest i
Slags med alt det Ophøjede og
Stor, som i Sioterne plejtes
skyldigt beundret med deres
Bredelse i Maasere, naar de
førtes i Italiens Samlinger. Igen
har i vore Dage været saa
høje Forestillinger om Menneske-
virkelsens Skjønhed, som netop
Feürbach. Pint af Fattigheds og
Kranket af den infameste. Kritik
har han efterladt sig en Slags

8
Dagbog, som byner af Hovmest og
foragt samt sig med at den strømme
over af de bitreste Klager. I sin Slags et
af de smukkeste og personligste Skrifter,
is kjender.

Endelig er der Bocklin, om hvem Lange
en Gang naadig skrev til mig: is ind-
rømmer, at Bocklin i landskabelig
Hensende har givet noget godt. Og saa
Klingen skal med i min Samling
af Handlinger. Troer De saa ikke nok,
at Lange bliver vred, vred for Alvor? -

is lykønsker Dem til de smagfulde
Prædikater, man har givet Dem, thi
det synes is, at man kan kjende den
rette Vej til Høden derpaa, at der i
Græsten byger Folk, som raaber Skelts-
ord efter En.

Vi ringer Klokker til Aftenmad.

Det er den ene af en Marschach-

9
Dags Regjovenhed. Den anden er,
naar Klokkerne ringe til Middags-
maalt. Ellers er her lydlost stille,
med Undtagelse af Regnen, som
falder i stanselig og lavet smaa
Vandsfald paa Bjergene i den nord
Vind.

men nu naar jeg slutte. God
Lykke med Billederne og hjertelig
Hilsener fra min Kone og
Deres henzion.

Emil Hannover

28. VI. 90.

De maas foresten
helst ikke tale
om mine Arbejds-
planer.